

تورکستاندان آلدېمىز خېرلارغا قاراغاندا منور قارى كوپ دەنەرى اورتا آسپانك تاشكندە كى برلەشكەن «G. P. U» سى بو درومندە (بىر تولاندە) قامالېپ ياتادىر. منور قارى نى يالغىزجا «G. P. U» بۇدرومىنك آيرىم بولاسىغا ئىقىب ، اونى كوپ قىياماندا اېمشلەىر.

باشقا توركستان جماعت خادىملارى سېرىپانك اوزاق بورچىن لىرىكە سورگون قىلغانلار. اېچكى روسكە اوزون سوروكولو مېجورى اېشكە يوللانغانلار آراستدا بر كوپ ئائىلغان سىمالارنىڭ اسملەرى ذكر اېتمە كەدەىر. سېد ناسر مېزجىلىل نك اورال ئامانلار دېغا سورگون قىلغانلىقى ، بانو ، مان ئامىز قاتارندىغى توركستان لىلارنىڭ اېسە موسقۇادا قاماندا اېكەنلىكلەرى خېر بېرىلمە كەدەىر.

سارىت مەكۇمى مەبۇلارغا قانداى بار دەم اېتەدە؟

عشق آباد شەر سېغورنا (امىت) قاساسىنىڭ تورموش قومىنىسى (دولت موسسى در) بوتون مەبۇب ۋە ياسىونەرلارغا بر اعلان يازۇب: 1) «5 يىللىقنى 4 يىلدا» ۋە «3 نىچى قىلى يىل» ئابوم (استقراسى) كاغازلارنى ۋەقتە باروب آلۇلارنى تەكلىف اېتەدەىر. 2) كۆمەك قاساسىنىڭ اعضاسى بولغان مەبۇلارغا كارتوفىل (بىر آلماسى) آلماق اوچون بر ھاقتا اېچىندە بوش ئىختا (تۇرپا) ۋە اون سوم قىزىس يول كىتېرىپ بېرەلېدەرلەر، دېدەر.

(«شورالار تور كەستەنى» 32 IX. 30)

قونلار

بارجا تۇرك ۋە مىسلمان او قوجىلارنىڭ مېنار ك رمضان بايرامى مەنەبىلە بورە كەدەن قونلېمىز. باشقارما.

باش تورستان

توركستانك مىلى قۇرئولۇشى اورىنور كورە شوچى اېلىس مۇجەى باش مەجرى: چوقاى اوغلى مەسلىقى

1929 ئىلنى يىلك دە ئابىر - غىبۇوار (اېكئىچى كانون) 1933 سار 38 نەمان جېغا باشلانغان

روسلارنىڭ «تور ك» لە خاستالىقى

روس مەاجر غازىتالارى عادتە مىلى استقلال مەشلەلەرىنى سكون اېلە كېچىرىرلەر. يالغىز «ۋوزرۇدەنى» غازىتاسى او قراپا مىلى خەركىنى خەقتا آداسېرا يازۇب اوتەدەىر. مېلېوكوف رەھىركى آستېدا جېغاندېغان ۋە روس جەمھۇرىيەتىنىڭ مەمۇرئانلار بىرلەشكەنلىكىنىڭ فەكر تاراپ نۇجىسى «بوسلەدەنى» تۇرۇستى «غازىتاسى» اېسە بو مەشلەلەر كە كۆز بېرەپ تارۇشىنى مەم جېقارمايدەر. سوسىيالىست بولماغان روس مەاجرلارنىڭ اېك ئىقۇدلى فەكر ناراتوجىلارى سانالغان بو اېكى غازىتانا، مىلى مەشلە كە ئىشقى قاراشلارنى ياغئندان بېرىندەن كوپ فر قىلېدەر. «ۋوزرۇدەنى» غازىتاسى ، بولشەۋىك روسىسى قول آستىدىغى اولكەلەردەن ھېچ بىر ئىشنىڭ بولشەۋىك خاكىمىشەندەن قۇرئولۇب جېقۇيغا قارشو اوز قۇرئوسىنى سېزىدەر مەيدەر. اونىڭچە بو قۇرئولۇش

حتى ملی استقلال بايراغی آستندا واقع بولسا دا مه بلی. بو غازیتانگ
فکرینجه ساویت مملکتی ملی پارچالارینگ بو توردلو فورلولوشی
ساویت حکومتینگ یقبلیشینی تیزلنمدر. روسیه ننگ بولشه ویکلر
دورنده آبره لغان او اولکهلرینی سوکرا په گیدن اوژیگه فوشون
آلا یلدیشیگه بو غازیتا هیچ شبهه ایتمه بیدر.

«بولشه دنییه نوووستی» ایسه مسئله گه بوتونلای باشقا بر کوز
یلن قاراید. بو میلیوکوف غازیتاسی ساویت قول آستدای
مملکتک هر قاندای بر پارچاسینگ بولشه ویک دیکناتوراسدان،
روسیه ننگ اوژی فورلولماسدان اول، ملی فورلولوش امکائی تصور
ندان دا دیردیر تیرمه کده ندر. میلیوکوف بوتور 16نجی ده قاید کی
معروضه سنده: «بولشه ویکلر مغلوبیتی روسیه ننگ مغلوبیتی دیمه کدر،
دیمشدی (بولشه دنییه نوووستی ننگ 20نجی ده قاید سانیغا باقلین).

بو قهرمانی تفسیر ایتمه ک لازم. میلیوکوف هر قاندای بر بولشه
ویک مغلوبیتی «نی روسیه مغلوبیتی» دپ ساناماید. بولشه ویکلر
اقتصادی جهده کی، یش یللق یلاندای، جهان اقلایی پاراندای
تجره سنده کی مغلوبیتلری — بولار «روسیه مغلوبیتی» ایتمه سدر و
میلیوکوفی قوواتر ادردا. لکن یشقی کوره سده بولشه ویکلر ننگ
مغلوبیتی فورقوسی بوژ بر که ن دبقه دان استاراً میلیوکوف
فورقماغا باشلاید. میلیوکوف، 1929نجی یلدا شرقی خای
نیمر یولی یوزندهن جیققان ساویت روسیه خیتای استلاندای بولشه
ویک موقیبتینی منویتله قید ایتمه ن ایدی. ماجوریا اوستدای جیققان
پایولای خیتای اختلافی چاغدا ایسه او، میلیوکوف، جیکسر نلاش
وه فورقو کورسندی. بو فورقو اوکا خیتای ملی مانه یلنگ 1929نجی
یلداغینه نسبتاً داها قیمتلی بولوب کوزونکه مانگده ن ایتمس، بلکه
پایولای غلبه سینگ ماجوریا داغی روس ایسه ریالیزمیگه ضربه اورا
یلتمه سنده ن کیلیب جیققان ایدی. میلیوکوف غازیتاسینگ غیر روس
اولکهلر ننگ بولشه ویک حاکمیتی آستیدان بر آن اول فورلولوشی

استاندان فورقوسی ایسه آشکار بر نرسه ندر. بو مسئله میلیو.
کوفک بولشه ویک دیکناتوراسیه طرفدارلنی ماجوریا مسئله ندر.
کده ن داها آجیق کورونوب تواردر. لکن بو «ملمون» ملی مسئله
او قاندا جابلای وه حقیقی بر مسئله ندر که حتی «بولشه دنییه نوووستی»
ده، بوتون فورقولارغا حاکم بولوب نوروب، او حقدای یازماق
حجوریتنده ندر. قارشومزدا بو غازیتانگ «ایائلر (اولکهلر) مسئله
سی یاکه وه «سه پارائیزم» مسئله سینگ حصر ایتمکده نیدی (7) میلیوکوف
مقاله نی حاوی 6، 7، 8، 13، 23، 28 ده قاید سانلاری یاتوبدیر.
اولاندان ایکیسی خار لاموف ننگ «قازاچی سه پارائیزمی» حقدای
مقاله سی، اوچی که نه رال ده نیکین ننگ «ایک مسئله سی» حقدای
مقاله سی، بری غازیتا باش محررینگ «سه پارائیزم وه سه پارائیزملار»
دیگه ن مقاله سی وه برده بوریس کوره ویچ دیگه ن برینگ «آلمان
ارتجاعتی وه روسیه برلکی» باشقلی مقاله سیدر. بر بو یرده یالغر
مه نه شو سوگنجی مقاله اوستدا نوقتات اوتامز. چونکه او مقاله ده
برنی نوغروندان توغرو علاقه لاندیر ارغان سطر لار باریدر. میلیو.
کوفقو نه مه کدایشی بوریس کوره ویچ ننگ سوزینگه کوره روسیه
اولکهلری سه پارائیزملاری غا آورویادا ایکی «ارتجاعتی قوت
ره برک قیلماقدا» ایتمس. بولاردا: له وه آلمان ارتجاعتچیلاری
ایشلر. شونی دیمه ک لازم، که بو محاکمه اصولی، سه پارائیزملاری
قارالماقدا بوتون روس سیاسی دائره لری اوچون مشترکدر.

کوره نسکی بر وقتلاری سه پارائیزملارغا «اینگلر مه له هسان
حامیلی» ندان بحث ایتم یازغان ایدی، ایدی ایسه میلیوکوف غازیتا
سی آلمان له حامیلده ن بحث ایتمدر. مقصدلاری — مخالفلارینگ
جهه سینی ممأ کوجیز له ندریمه کده ن عیارندر. له یین 1906نجی
یلدا بر مینغدا «میلیوکوفگه په نه رسورغ شهر باشلوغی (غرادو-
باجالیککی) حامیلق قیلاد» دیمشدی، ایدی نه شو میلیوکوف

غازتاسدا بزکه: «روسیه ایالتلرینک سوادا تاسلازیمغا آلمان وده ل
 ارتجاعی قیلازلاندان عبارت آوروپا غرادوناچالیکنلری حامیلیق قیلا
 یاتورلار» دیب باقرادلار. وقیله له تین نی میلیو کوفنی یو طرزده
 عیبده یکنی اوجون «اویاتسز» اضافسزده ماغوغ» دیب آغاغان عینی
 آداملار بوگون «بوسلهدنیه نوووستی» غازتاسینگ بزکه فارسی
 «له نجه سینگ جیقیشنی» بوگنهک و طیرورلک نشانهسی» دیب
 سانا قیدالار...

بورس کوره ویج مقالسیغا قیایلیق. بوکا کوره
 «له ارتجاعی دله لری آذربایجان استقلال قیلازلاندان رسولزاده و
 سلطان علی لهرکه (1)، داغستان استقلال طرفداری شامل نیروسی
 (تورونی) که، تورکستالی سهارائست مصطفی جوقایغا، ایدیله
 اورال نهدیری عیاض اسحاقیغا حامیلیق قیلازمتلار...

عاسیرینسکی، آغا اوغلو، آفچورا، وکیلی، حسین زاده علی
 کهسی له هستان طرفداری «له اوریه تاسیونی» بولغان بر نیجه بان
 تورکیشلر و روسیانی پارچالاولیقلاردا تورکیده یاشاب ایشله
 که نهر، ایمن.

بورس کوره ویج تک عریب باشداغی بوتانی کوردیگریمی؟
 بوندان چقادر، که اگر له هستان وده «له ارتجاعی یازینگ حمایسی،
 بولماسایدی، نه تورکستاندا، نه آذربایجاندا، نه ایدیله اورالدا وده
 نهده شمالی قافقاسیادا ملی استقلال حرکتلری (سه پارانیزم) یوز
 بیرکون بولور ایدی. برده، کوره ویجلار رسولزاده که، مصطفی
 جوقای اوغلوغا، عیاض اسحاقیغا — آوروپادا بولمالاراندان —
 «له هستان ارتجاعی یازینگ حمایسی» نهدن بحث ایله پلسله لرده
 (له تین ده میلیو کوفنگ او چاغدا په ندرسورغدا باشانانی جهتمدن
 وپه ندرسورغ غرادوناچالیکنی میلیو کوفنگ حامیلیق قیلدی» دیب
 یلگن ایدی!) فقط، عمرنده آوروپا نورانییا ایاق باسماغان،
 ساوت حاکمیتینک برنجی کوندهن باشلاب بولسه ویکله ره ایشله

تکنه، لکن، سوکرادان کوزی آجیلیب، ایدیله اورال وده تور
 کستاندان مرکب متخد تورک دولتی قورماق وده ساوت روسیه یکه
 فلان ایزیلگن مستلکه خلفلارنگ بین المللی تشکیل ایشله
 جه سینگ اونگن، ایندی بلکه کوبدهن ساوت سورکونده اولوب
 کیتکون سلطان علی خصوصدا قایدای قیلیب بوندای بر ادعا
 سولهده یلیز؟ قایدای قیلیب 1914 نجی ییلی 11 نجی سئایرده
 یی ایندیکی له هستان داها مبدلدا بوگنهک وفات ایتکون مرحوم
 اساجیل یگ عاسیرینسکی یگ «له هستان اوریه تاسیونی» نهدن بحث
 ایشله یلیز؟ قایدای ایوب آرتق اولارچا ییللاردان ییدی تورکیه
 نعلی اولاراق یاشاب تورغان آغا اوغلو، آفچورا وده حسین زاده
 علی یکلرنگ «له هستان اوریه تاسیونی» ی حقدای یازیلایلیز؟
 عجا، «بوسلهدنیه نوووستی» یگ «وقوفلی» محررلاردان بورس
 کوره ویج وده یا دیگر بریسی، حتی تورکلککه فارشو معلوماغا
 هر زمان حاضر شخصلار وده غروپلارنگ (که بولمالارنگ یاز-
 لندا شبهه یوق) واسطه وده یارده مله ییله بولسا، آغا اوغلی وده
 آفچورا یکلرنگ لاقول سوگنی اون ییل ایچنده — ایستله
 اوریه تاسیونی ایله، ایستله یوقسز — روسیه یگ پارچالایشی
 باندای بر فعالیتده بولمالقلارینی کورسه نه آلورلاری؟

«بان نور کیزم»، «بان نور انیزم» — بوللارنگ یازسی دا
 روس سیاسی خادملاری کویچلکینگ بولوقدینی آیریجا بر «تورک
 خاستالی» یگ علامتلاریدر. بو ایسکی نوزده لیس خاستالقا برده
 به گمی، «له هستان اوریه تاسیونی»، «له هستان حامیلی» که می بین
 (میه) خاستالی قوشولوسیدر.

بو «تورکله خاستالی» روسلاردا آیتسا اولار اوجون برتولکه
 و عولغان زمان، ملی استقلال حرکتلرنگ طالعی کوچه یکه کن زمان
 ظاهر بولاد. خارلاموف، دویکین، میلیو کوفنگ اوزنی وده بوللا

رنك آرقاستدان لو كوله كوچى كوردوچ — بارىسى دا بر ناووش
بلن «سەپاراتىزىم وە سەپاراتىستلار» حقتا غوجور لاشوب آلدېلار
بو حال اونلارنىڭ «بر وە بولونماس روسە سىنگ مەنە شو سەپار
رئىزىم وە سەپاراتىستلار» باغدان قورقو آستدا بولغانلىقى دالان
ايتىد.

استقلالچىلاردا جەھەزىدە محكم بولايلىق! برىرمىزنى داھاسىنى
تولايلىق. خارلاموف، دەنىكىن وە مىليو كوف لارنىڭ تويىدوقلارى
قورقونى، — يەنى بىزنىڭ اوز وطنلاريمىزنىڭ مىلى قورتولوشى بو.
لداغى كوردەشلەرىمىزنى داھادا كوچەپترە بىلك!

«جمهوريت» مەخرى نادر نارى بىكنىڭ مەساجەدە بولوندىغى

«اسرىك» كىمىدۇر؟

بولتور بول آينىڭ 2 سەنەن 11 يىكە قادار 200 نارىخچىنىڭ
قاتناشماسىلە آھارادا بولوب اوتكەن تورك نارىخى قورولتايى وە
سەتارىنىڭ 26 سەنەن اوقتورنىڭ 5 يىكەجە استانبولنىڭ دولما.
باغچا سرايدە تويلانغان تورك تىلى قورولتايى توركىيە شئورلەرى
آراستدا قايتادان توركىيە تىشىداغى توركىلەرگە قارشو سىزىليرنىڭ
برعلاقە اويغاتردى. توركىيە مطبوعاتىدە خارچىداغى توركىلەر، آينىسا
دوس پرولەنارىياتى اسارتى آستدا اوزىلمە كەم بولغان توركىلەر حقتە
تورلو موضوعلاردا مقاله لەر نارقائىلماقدادۇر. بولتورغى اپكى مەم
نارىخى قورولتايىدان سوڭ توركىيە باشلىنىڭ روسە بويوتوروشى
آشنداغى قارداشلارنىڭ وضعىتى حقتە قىزىقا باشلاغانلىقىنى تورك
لك مەغنى اوجون شەھەز بويوك بر قازانچ سانامالى مۇ، فقط بختىر.
لققا قارشو توركىيەلى توغانلاريمىزدان بعضىلارى كوب سىمىيتلە باشلا.
دىقلارى بو ايتىلىشلەرىندە بىلمەي، سىزىمەي آراسىرا بوزوق، بولا.
نىق مەبلەرگە اوچراب، توركىيە تىشىداغى توغانلارى حقتە ياكلىش

مەلوماتلارلە آشيلانماقدالار. بو خالىك آجىغ بر مائالىنى مەرجو
«آلسر مجموعە» مەدىرى ئەھال بىك يازىلارنىدا اوچراتىدۇق. بو مقاله
بولداي پاراماس بر «مىنە» گە اوچراغانلىقىڭ اپكىچى تورلو بر
مائالىنى كوردەشوب اوتتە كىچىمىز.

استانبولنىڭ كوندەلك غازىنارلارى آراستدا مەم اورون توتقان
«جمهوريت» نىڭ 20. XI. 32 دە چىققان ساندا «روسەدە كى تورك
لەر حقتە بر قوتقراش» باشلىقى بر باش مقاله باسلىپ چىقىدى.
اوتكەن يىلنىڭ 19 نچى نوپا بىرىندە آوسترىيانىڭ مەركىزى ويانە شەھ.
ئەھن نادر نادى بىك طرفىدان يازىلغان بو باش مقاله قوبوداغى
سوزلەرلە باشلانمىشدر:

«ويانە كولتور بىرلىكى» بورانىڭ فكر ساحەتە حاكم اولان
ئۇ قوللى بر تىشكلىدۇر. بو جمعيت ھەر ھاقتا تىزىپ ايتىدىكى قوتقرا.
ئىدارلەرلە خلقە آوروپانىڭ تائىنىش علم، سەنت، سياست آداملارنى
دېنگلەمەك امكائىنى تائىن ايدىدۇر. كىچەنلەردە Kayyo نىڭ (*) قوتقرا.
سەندان بخت ايتىمىشدر. اولكى آقشام ويانە لىلار غىنى كورسیدە جوق
قىتلى بر تورك مەجرىنى آقىشلادىلار. اسد بىك اسەندە آقراپاچانلى
بر عرفداشمر «بو كوئىكى روسە نىڭ روھى» موضوعلو بر قوتقراش
وېردى. اسد بىك بەرلىن دە تائىنىش بر مەجر وە غازىتاچىدۇر. خوز
جوق گەنج اولدوغى خالدا شىمىدەن بر قاچ كىتاب نىشر ايتىمىشدر.
بوللاردان ستالىنىڭ جىانى وە محمدنىڭ ترجمە حالى جوق بەگە
يىلمىشدر. اسد بىك بو سوڭ اترىدە بەگى وە جىانلى ادغالاردا
بولونماقدادۇر. اوگا ظنراً بويوك يىغىمىر بر دىن مۇسى اولماقدان
زىادە بر دولت مۇسىدۇر. چونكى او قىسا بر زىماندا، زىمانىنىڭ وە
مىجىلىنىڭ اچىندە بولوندىغى قارشىلغا رغماً مەظم بر دولت قورماغا
موقق اولمىشدر.

اسد بىك اصلاً ياكولودۇر. باباسى ياكونىڭ ئۇنىڭ بىرول

M. Caillaux (*) — بورونو فرانسە مالى وە باش ناھارى.

مبعلارینه ساحمنش. روس اختالنده وضمیتلهری بوؤولمش. اسد
 يك نوركتانه. اورادان ایرانه کیچمه که مجبور اولمش. بر مدن
 قاقاسیادا پاشمش. سوگرا بغلیسده. نرازوندا. استابولدا بولو.
 نش. شیدی اون شهنه باری بولینده ایمش.
 بو اصحانی فوقرائس مناسبتله اسد يك حقدنه اششار ایدن
 بر مقالهده کوردم وه بر تورك اولان بو قیمتلی علم آدامله کوروشده
 کی فائده لی بولم. روسیهده میلیونلارچا تورك وار. بونلارکی
 شیدیکلی اجتماعی وضمیتلهری. روزیمه قارشلی اولان علاقه لاری
 حقدنه اسد يكک ویره چه کی معلومات شهسز مهم اولاحاقدی.
 اسد يكکله کوروشدم. چوق نازک بر آدام. خطاسز تورکچ
 فونوشویور. استابولدا يك آز بولونمن اولماینه رعنا شویم
 استابول شویمینه یاقین. گندیسی شخصاً بولشه ویککک علیهنده
 فقط هر علم آدامی کی حادثه لاری تماماً بظرف بر نظرله کورویور.
 بگا روسیهده کی عرفداشلاریمزک وضعینی حقدنه شو معلوماتی
 ویزدی «دوب نادر نادی يك مقاله سینی «اسد يكک ویکک سوله ویکک
 لرینی قل ایتمه کله بترمشدر.

نادر نادی يك توغائمزله «خطاسز تورکچ فونوشمش» وه
 اوگا «گندیسینی شخصاً بولشه ویککک علیهنده» کورسه توب. «هر
 علم آدامی کی حادثه لاری تماماً بظرف بر نظرله کورویکی» فلد
 عینی یرده بلمش «اسد يك» پاش تورك مجردی نادر نادی يك که
 «روسیهده کی عرفداشلاری» حقدنه معلومات بیره زکین «سایتلار»
 کولتور اعتباریه تورکلهزه چوق یاردیم ایتمش. میلیونلارچا تورکی
 جهاندهن قورنارمشلاردر. باکوکی. قازان کی. بو بولک شهر لهرده
 دارالفونلار آچلمشدر. همن هر کویده مکتب واردر. عرب حرفه
 لاری قالدیرلمش. یرینه اوقوناسی داهای برابق وه داهای فولای
 اولان روس حرفه لری قونولمشدر. قادیملارک بوزلهری آچلمش.
 چارشافلار آیلمشدر. بوتون بونلار کولتور اعتباریه بویوک خدمت.

لرینده. دیمشدر. «اسد يك ویکک بو ادغالاری بونولای باگیش
 وه حقیقکه اویغایدر.
 باکو دارالفونینی ساینلار ایمش. ملی آذربایجان حکومتی
 بایس ایتمشدر. قازاندای دارالفون ایسه بولشه ویککلرندن کوپک
 ایسکی بر زمانا عالیدر (۰). باکو. قازان کی بویوک تورك شهر.
 لهرده آچیلغان دارالفونلارنی بایم اوچاغندان قومونیزم پروپا.
 غاندا اوچاقلازیمغا نه یله ترگن ساینلاردر.

چارلقنک یقیلدیشی وه بارجالانیشله آذربایجان. تورکستان.
 ایذیل اورال وه قیریم کی تورك اولکه لهرنده ایلك سیرادا قبلنا
 آلمان ایلك موفقیتلی بر ایش — ملی معارف جبهه سینی توغرو بر
 استقامتکله قویولا یلکه الکی ایدی. ساینلار اینی باشغا کیلیب.
 اورولانوب آغاج اوللار ملی مکتبلر بزرگ بارجاسینی قاپایب.
 خلقنرک میک تودلو فلاکتلر آرقاستدا بئیشتر دیکلی اوقوموشولار
 بری آياماسدان اولدوریلر. سورگون ایذیلر وه دیریکلر کو.
 ری. آتالغان «چدقا» زندانلاریمغا آلدیلار. ایدی ایسه اولار عینی
 پاراماسلقی. عینی حیوانچا معامله نی ساین مکتبلر ندرن بئیشکن
 منورلر بزرگده روا کورمه کده لار. مته ساینلار قان تدبیراسنا
 بویت. استیلا ایذیکلری تورك اولکه لهرنده جهانکله قارشو شو.
 نهای کوروشمه کده لار...

حرن ساحمنده مهم زولی بولغان الفنا مشله شهنده ساینلار
 سیاستی یلکیلدن. اوللار اوز اساتلمه کی تودکلر که روس حرفه
 ربه قاریشیق. بچیمیز بر الفنا قاپول ایتدیره ده بزنی تورکیلی
 توغالاریمزدان آیزیب قویوشغا اورونوب پانادزلار.

«اسد يك ویکک» عرفداشلارنی حقدنه نادر نادی يك توغدا
 سرغا یرگن معلوماتی شو ایکی جمله ایله بئشه در: «اوقوما اوکرمه.
 (۰) قازان دارالفوننی اسکی روسیه گ ایکی سبب ارجالاندان
 ری ساینلار.

نن بر آدم دوشونبور دیمه کدر. دوشونن آدم هر زمان خرنده.
 ساوت مکتبه زنده او فوتوشک ملی اخلاق، ملی نومیو وه ملی
 حرت او چون قاندای نورفولو ایکه بلکینی بوراچه نه ییب اوتورونکه
 حاجت یوقدر. هر کیمگده یلگیلی بولغان بر مثال: ساوت حکو-
 متبه سبقی سیاسی دوستلق مناسباندا بولوب تورغان نورکیه حکومتی
 آوروغانا یوزله رچه طلبه کونده روب تورغان جاغدا، ساوت روب.
 سیا بر گنده طلبه یولادیمی؟ ملی یو کلهش یولغا آباق باغان
 ایران وه آفغانستان حکومتداری ساوت روسیه دارلقونلاریغا بر گه
 ده بولسون طلبه یوباردیلاری؟ یاقیندا ساوت حکومتبه به گیدن
 دوستلق معاهدسی باساغان ختای حکومتی ایسه ساوت روب.
 سده اوقوب قایتغان ختای یاشیلارینگه قطعاً دولت ایشلریکه
 قاتاشدیر یلماسلقلاری حقدیه بوروق جبقاردی. (فرانسزجا «تان»
 غازیتاسینگ 30. XII. 32 نسخه یکه باقیلسن).

نادر نادی یك وه باشقا تورکیه لی توغانلاریمز ساوت مکتبه
 لرنده نورکک فکریکه، آیتقا «کمالجیق» قا فارشی شدتلی
 یروپاغاندار یور کوزولوب یاقانلقینی، حتی روسیه کی تورکلر
 نگ جوغرافی آنامالاری آتاتولو نور کجه سنده یازیشلاریغا توسقولق
 قلیب نورولغانلقینی یله لر می ایکن؟ ختای، تورکیه، ایران وه
 آفغانستان ملی فکرلریکه هیچ بر اویماعان «ساوت معارفی» رو-
 سیه کی تورکلرنک ملی فکریکه قاندای اویمون...

حقیقی وضعیت یونولای باشقا ایکن روسیه سارتمده کی
 نوغانلارینگ حالدان خبرسز بر یاش نورک نحرریکه اوزینی
 «شخصاً یولک ویککک علیهمده» کورسه نوب، اوگا «سویتلار،
 کوننور اعتباریله تورکلره جوق یاردیم ایش» دیگن یا گلش
 وه حقیقته اویماعان نهرس نی سویله گن «اسد یك» کیمدر؟

یوندان ایکی ییل ایلکهری آلمایا نشریات تالمده یك
 نادر بر وقعه بولوب اوندی. «محمد اسد یك» نامدا بر یسنگ

«Ol und Blut im Orient» (شرقده نفت وه قان) دیگن
 300 بیت قالیغندا بر کتایی جبقدی. بو کتاب جنس وه عنویاتی ابتدا
 ریله شرق حقدیه آلمانجا نشر ایتلگن اثرلر آراسندا یویوک برله که
 (داع) سانلیر. اویدورما وه یا گلش معلومانلارله تولدورولغان بو
 کتابده آیتقا نورکلر، ایران وه کورجولار سوک درجه تحفیر
 ایتلمشله رعد، شرق حقدیه ده گهرلی اثرلریله تقدیر ایتلگن آلمان
 نشریاتی آراسیغا یوندا ی ساخته کارلقلارله تولغان بر کتابنگ آرایا.
 شیب قالیش کیفیتنی آلمایا مطبوعاتینی مدعش درجه ده حجانکه
 کیتردی. او زمان یمنی یوندان ایکی ییل بورون «Berliner Börsen-
 Courier»، «Berliner Tribüne»، «Berliner Börsen-Zeitung»،
 «Der Tag»، «Die Kreuzzeitung»، «Der deutsche Vorwärts»،
 «Der Deutschespiegel»، «Münchener Neueste Nachrichten»،
 «Der Westen»، «Hamburger Nachrichten»، «Osnabrücker Zeitung»،
 «Rheinisch-Westfal Zeitung»، «Der nahe Osten»
 «Das deutsche Offiziersblatt»، «Prométhée»، «L'Orient»، «Matin»
 که می آلمانجا غازیتالارله،

دیگن فرانسزجا نشریاتدا وه «اودلو پورن»، «ملی یول»، «باش
 نورکستان» غا اوختاش تور کچه مجموعه لرنده «محمد اسد یك»
 «شرقده نفت وه قان» دیگن بو کتابده کی اویدورما وه اوسه کچی-
 لکلر یکه فارشو شدتلی تقیدلر یازیلمشدی. بهرلین ده کی اسلام
 ایلستیسوسی ده «اسد یك» نگ بو ساخته کارلقلارله تولغان کتابیکه
 فارشو وقتیه شدتلی جققیشلاردا بولونیش ایدی. نهایت بهرلین
 ژورنالستلارندان یضیلاری آلمایانک نیشلی اداره لریکه بولو-
 قوب، یوندا ی یازماسلقلاری اولاب جبقارغان «محمد اسد یك»
 نگ کیم ایکه بلکینی آراشدیریب، نتیجه اوتک 1905 نجی
 یلنگ 20 نجی اوقتورینده اوقرایانک کیف شهرنده توغولغان
 آبراهام اوغلو له نو نوسه نیانوم (*) نامدا بر یهودی بولغانلقینی وه
 اوتک 1921 نجی ییلدا نهری بهرلینده یاشاب تورغانلقینی تسیت
 ایتدیلهر وه بهرلین غازیتالارندا یازدیلا.

(*) Лев Абрамович Нуссенбаум.

معه بو حقیقت یوزده که جیقار بلعاج و قنبله بیزلین کتاب مغازله
لهری نیره زوله رینی «بوزمت» نورغان «شرقده نوقت وده فان» کتایی ده
یرله رندهن آلیب، مغازله رنگه لهله قایسی نیشلمه تیشیکلر بیکه
تقیلیب قویولدی.

نادر نادى. بىك توغانمىزنگ بازيلازلدان لهو نوسه نالوم بىك
ایندی ده عینی ساخته کارلق آرقاسدان آیریلماي پورغانلغه شافدی
بولماقدامىز. «اسد بىك» اسمی آستىا بىكینگه بو نوسه نالوم بىك،
اوزینی «باکولو عرفدانشمىز» دىك کورسه نوب، بو سورنگله اطرافندا
غیلازنی آلداب پوروشنى اوزینگه بر مسلکد بىك قیایب آلتىندا شهه
سر تورکلک غلبه نده بو بوىك بر حکمت یا شیرینماندر. بزمگ، بر
تورک اسمبگه اودالوب آلمان کیتلی بو نوسه نالوم حقه نغی،
تحسین وه شهه لریمىز برین برین بوزده که جیقمافدادى. رفقمىز
«استقلال» غازتاسینگ 19 نجى ساندا «پالانجى قافقاز جیلار»
باشقلى مقاله نده، عمومی تیلی روسجه اولماق اوزده «قافقاسیا
فهدراسیونی» قورماق وه قافقاسیای آوروپا دولته رندهن برسینگ
حمایه بىگه برمهك مقصدیله بیزلین ده «قافقاسیای یاشلار بىرلکی»
نامدا بر اوپوشمه قوروشما اوردوب پورغان ندرمه یلهر قانارندا
«اسد بىك» اسمی ده ذاکر ایتمه کیدوز.

عرفدانشلارینی تامیماق وه تایشاققا قیرقیب بوزگان تورکیه لی
توغانلار بىرنگ بارجالاری دا انسانی آباشلار دوغان وه سمیسی تورک
افتده اوگماییز لقلار توغده وراجاغی تهلكه سی بولغان ساخته،
بولانق بىنعله ردهن اوزله رینی قوروسالار ایدی.

باش تورکستانى

ساویت حکومتیله معاھدده لهر

سوك يللار ایچنده ساویت حکومتیله باغلانغان قارشىلقلى (بر
بریکه) هجوم ایتمه سلك (عدم تجاوز) معاھدده لری آراسدا ایکی

معاھده آریجا اهمیتگه ایگه در. بونلاردان بری 23 نجى نوپاردا
سفالانغان لهستان ساویت روسیه، ایکنجیسی ده 29 نجى نوپاردا
سفالانغان فرانسه ساویت روسیه معاھدده لریدر. بو معاھدده لرنگ
بیشی اهمیتی شوندهن عبارتدر، که بولته و بیکلر منه شو قراب
ایله لهستانی ساویت روسیه بىگه قارشى عهد تورلو مداخله بلان.
لارینی ناقین ایشوجى دىب - ایپدلار. بز، لهله قایسی بر فوتک
بىقاریدان ساویت برلکینه هجوم ایتمهك حاشر افندا دىگه ن اوردوز.
ماقا هیچ بر زمان اینشاماق وه ایندی ده اینشایمىز. بالخاب
لهستان «جرى پالانلاری» حقه داعی بولته و بىك حکمایه لریگه اسلا
اینانوب بولمايدىر، چونکه عصر لار جا سورگه ن ملی تضییق وه
ایرلکده ن سوك یه گیده ن توغولغان وه اوزینی وقبله اسارت
آسندا سافلاخان - قوجامان آلمانیا وه روسیه گه می - ایکی کوچى
دولت آراسندا قالغان یاش لهستان جمهوریتی نىچلکگه وه بوىك
وه کیچىك بارجا قومشولار بىله صلح ایچنده یاشاماققا محتاجدر.
بولته و بیکلر دىب بو دولته لره قارشىلقلى هجوم ایتمه سلك معا
هدسى باغلانماققا وادار ایتمهك سبب نهدوز بو سینی ساویت حکو
مى اوجون اوگمایىز بر شکله اوزگه رگه ن ایچکی وه بیشی
بر افندا آقارماق لازمدر.

ایچکی شرائط، بیش یللق بلاننگ موفقیتمىز لیدر. جبر وه
عذاله آغیر ضایع قورماق نیشی، قوجامان مملکتی ائک ضرورى
بىر بىکچىلک ندرسه لرینده نده محروم قیلدی. جبرى قولله کتیلده
شریش ایسه مملکتی آجاققا کتیر ب جیقاردی. بونگ نتیجه نده
فرقه ایچنده گى کورشله رگه سکیله شدی. زینوویهف، قامه ندهف،
اونلانوف وه باشقالاری گه می بولته ویزم دیولهر بىنگ فرقه دان
جیقار بلیشى، ائک آنالقلى فرقه اعضالارینگ فاتاشدینى «رونیس سوه
فصدى ونگ کشف ایتلیشى» نه یسموت، سمیرنوف، تولماچوف وه
باشقالار گه می ایکی قومبارلار وه آنالقلى فرقه جیلارنگ قاماققا

آلوی، فرقه سفارلندا په گیدمن باشلانغان بویوک نازالاسی
بوللارنك پارچاسی آغیر بر ایچکی خاستائنگک علامتلریدر.
تیشقی شرائط: اولاً عموم جهان بحرانی دد. یارابلیتندا
بولشهویکلرئنگ کوب جالیئتدیقلاری وه اولندا «قایتالیزمنک حالت
زعیسی» وه جهان انقلابیک باشلانچیی کوروب قوواندیقلاری بو
جهان بحرانی ساویت اتقاقیادا عکس ارتدی. ساویت اتقادا ان
آغیر بر سورنده عکس ایتکنن بحران، ساویت حکومتیکه دیهرلك
چیکسز آغچا یاردهمی بیرگن برگه دولت بولغان آلمانا بحران
بولدی.

برده، اوزاق شرق اختلافی وه بونگله باغلی بولغان همه
تبعیسی ساویت حکومتی اوجون غایت قایمیلی بولا یله درگن
یابونیا ایله توقاشما تهلکسیدر. مهنه بوللار موسقوا حکومتینی،
هر دائم ساویتلار اوجون دوستانه بلانلار قورماقلا عیبله دیکی
دولتلر بلن سیاسی (دیپلوماتیک) یاقلاشو چاره لارینی آقارماقلا
مجبور ایتدر. بالخاصه لههستان ایله قارشیلقلی هجوم ایتمسلك معا
هدسی باغلاماقلا بولشهویکلر یابونیا ایله بر محاربه وقوعته قارشی
قشماً غرب چیکره له رنده اوزله رینی احنیت استیقا آلمان (سیفورا
ایتدیرگن) بولولار.

ایتدی بو معاهده لارنك مفهومیکه بر نظر سالایق.
لههستانه باغلامان معاهده اوج یللقدر. اگر بو ایکی دولته
بری 3 یللق مدت بیتمسندن آتی آی اول معاهده نك قوتدان تو
شوینی اعلان ایتسه، معاهده مدتی اوز اوزیندن (اوتوماتیک
سورنده) یهه ایکی ییلا اوز ایتریلغان سانالادر. فرانسه ایله باغلامان
معاهده ایکی یللقدر. اولنك حکمده قالدوینی ایتمه سلك اوجون
بو مدت اوتمسندن بر ییل ایلگهری خبر بیرمهك لازم.
هر ایکی معاهده نكده برچی ماده سنده معاهده باغلاویچی
دولتلرنك بربریکه قارشو ملی سیاست قورالی اولاراق محاربه

آجماصلق وه بو دولتلرمدن بریکه قارشو 3 نچی بر دولت ناما.
بندان اعلانی محتمل بر محاربه که نه توغروندان توغرو، نهه
بالواسطه قاتناشماصلق تمهدی یازلمشدر وه سائر... فقط، فرانسه
ایله باغلامان معاهده ایله لههستانه باغلامان معاهده بر تعلقه بر.
برندن آریلادر. فرانسه ایله باغلامان معاهده ده: «معاهده باغلاو
چی یاقلاردان هر بری دیگرنك تمامیت ملکیمینی بوزوش
وه منلککنده وه یا اولنك هر قایسی بر حصه سنده جاری سیاسی وه
اجتماعی نظامی اوزگهرتیشی قصد ایتکنن هر تورلو ترغیبات،
تشویقات وه مداخله دان ساقلانیشی قارشیلقلی سورنده تمهد ایتدر.
لره دیگران 5 نچی بر ماده هم یاردر.

بو ماده ده برده، «معاهده باغلاویچی طرفلاردان هر بری،
بالخاصه اوز منلککی ایچنده دیگرنه قارشی قورالی کوروش آجماق
وظیفه سینی تاقینمان حربی تشکیلانلارنك، کذا دیگرنك منلککنک
بویونوسی وه یا بر قسمی اوجون حکومتک وه یا وکیلک رولینی
تاقینمان تشکیلانلارنك قوزولوشیما یول بیرمسلك، اولارنی حجاب
قیلماسلق وه آغچا یاردهمی بیرمسلكی تمهد ایتدر» دیله در.

لههستان ایله باغلامان معاهده ده بوندای بر تمهد یوقدر.
فی الحقیقه، ساویت حکومتی بو تمهدنی معاهده متبیکه کبرتیشی
تکلف ایتدی ایتسه، لههستان حکومتی، قومیتنن ایله ساویت
حکومتی آراسندا سیقی بر پرودغرام وه تشکیلات رابطه سی دوام
ایتدیگچه بوندای بر تمهدنك عملی بر اهمیت بولماسلیغی، چونکه
بونك فعلده لههستان طرفدان قبول ایتکنن بر طرفلی تمهد بولوب
قالاجاغینی توشونوب او تکلیفی رد ایتدی. فقط، فرانسه نك باشقا
بر وضعیتده ایکنلگی آگلاشیلپ قالدی. فرانسه نك منلککه لهری
وه اوز مانعانی آستدا سوریه که می منلککلری یار. فرانسوز
منلککه لهرنده، خصوصاً هندوچینی ده بر بیچه ییللاردان بری
قومونیشلق تشویقاتی بوزوتولمه گنده در، بربریسینک تمامیت منلککه.

سېت قارشى تشويقات، ترغيبات بورونى كەندىن ساقلاشقا حقتىدە قار
 شىلقلى تەييارنامە امثالاماق بولدى. فرانسه حكومتى موسقوا حكومتىك
 خەت-وجىتى ۋە باشقا اغلاچىلارغا كورسە توب تورغان ياردەمىنى
 نوقداناجىنى اميد ايتىدۇ. فقط، بو اميدلەر بېھودەدرا بالغان بولدى
 ويكلەرنىك آجىق سورىدە اعتراف ايتولەرىگە كورە «ساويت حكومىتى
 مې ايلە قومونىست بين الملى (قومىتەرن)» غىنى بانىك نىكى ايلە
 نامندان تيارتدۇر. اوللاردان بىرى بولماغاندا، باشقاسىنىك وجودى
 غىر مەمكىن بىر نەرسەدۇر ۋە ساويت حكومتىنىك ھىچ بىر نوزلو عەھدنامە
 لارى بو ھالى اوزگەرتە آلايدۇر. ساويت حكومتى بو معاھدەنىك
 5 نچى مادەسىلە فرانسەدە باشاوجى روس ۋە غىرى روس مھاجر
 ئىكىلانلارنىك، خصوصاً سياسى ئىكىلانلارنىك ۋە بونلارنىك مەنپۇ
 غاينىك — غازىتا، مجموعەلەرنىك — يوقا ئېلىتىنى قصد ايتىدۇر.
 لاکىن بو ھىچ مەمكىن بولغان بىر نەرسەدۇر. چونگە، بو ئىچ سياسى
 ئىكىلانلار ۋە اوللارنىك مەتبوعاتى، فرانسەدە بو مەمكىتىك سياسى
 حرىت، مەتبوعات حرىتى حقتاغى حكىمى بارجا اوجون جارى
 قانويغا اساساً باشماققادۇر. بولسە ويكلەر ايسە قومونىست ئىكىلانلار
 زىنى — ھەمدە بالقز بونلارنى كە — بونون دوپادا جازى عظام ۋە
 اسولما قىلى دوستان بولغانلارنى اوجون، حىايە قىلادىلار ۋە
 آقچا ايلە نامىن ايتەدەلەردە اوز چىكەرلەرى اچىدە قومونىستلقدان
 باشقا ھىچ بىر نوزلو فرقه ۋە ئىكىلانگە ئىجمل ايتە آلايدىلار.
 فرانسەدە ۋە آوروپانىك باشقا مەمكىتلەردە، بونون فرقه لارغا سياسى
 حرىت بىرىلگەن ۋە اچىلەر بو يىردە مەتبوعات حرىتەندىن، قىيىنى،
 فرانسەنىك اچىكى سياسى حرىتى ۋە سياسى فرقه كورەشىگە قار-
 ىشمانلىق شەرتىلە، فرانسەنىك اوز نىمەلەرىلە بىر دىجەدە قائىدەلەندىلەر.
 بىن، بو معاھدە لارنىك اھمىيىتى نەدىن تيارتدۇر؟ بىرىچى، بو
 معاھدە لارنىك عمومى احوال روحيەتى قائىدى دا بولسا بىر آز يوشىدۇ.

ناجىنى شەھىرەدۇر. سوگرا شونى قىد ايتىشك لازىم، كە بو معاھدە
 لار ساويت حكومتىنى مەمى كوجە يىرەدۇر. ساويت حكومتى قومىتەرن
 ايلە اوز رايونىنى ئۇرە قاداردە ئوزمەسدەن، اوزنىك سولك دىجەدە
 سەھىرورلىگەندىن بىت ايتىشكە يەنە امكان تاباچاقدۇر ۋە بولسە بولدى
 لارنىك بو «خارجى غلبە» لارى ساويت اتفاقى اچىدە خاللىك
 احوال روحيەسىدە تەئىر ايتىمى قالالمايدۇر. بىز بو يىردە معاھدەنىك
 لەستان اوجون بولغان اھمىيىتىدە قىد ايتى اوتىمەك ايتىدۇرىك.
 لەستان ھەر زمان ساويت روسىە ايلە آلتانبا نامايدان بولادۇرغان
 مەشرك شەرىھ، قورقوسى آستىدا تورادۇر. بولسە ويكلەرنىك لەستان
 كە قارشى 3 نچى بىر دولت نامايدان اعلان ايتلە بىلوجەك بىر
 مھارەكەت ھىچ بىر سورتلە قاتاشماسلىق حقتاغى تەھدىلارنى لەلەر
 كە بىر بىسجولوزنىك ئىنچىك بىرەدۇر.

قط، بولسە ويكلەر ايتىكەن تەھدىلارنى نوزلارامىكەن؟ بولار
 رنىك پارىسى دا ايتكىچى بىش يىللىق پالاتىك قائىدى ايتكىشك ايتىشكە
 باغلىدۇر. بىش يىللىق موقىتى، ايتىدۇ شەرتلىك اولكوروسى
 بونون دونيا اوجون بولسە ويك تەلەكسى دېسەك بولاجاقدۇر. قاندا،
 «اقتلاچى شىرق» دېگەن موسقوا مجموعەسىدە، بىش يىللىق پلان
 موقىتىلى سورىدە بىرىلدىكى تەقدىردە ساويت حكومتىنىك اولتۇستو-
 بىرەجەگەندىن بىت ايتىلگەن بىر ماقالە اوقوماق مو؟ ھەمدە كىشىگە
 قارشى دىب اويلاز ايدىنكەر... — تور كېمە كە!

بوگونكى تور كىستان احوالندان

توبىدەكى مەلومات تور كىستان باقیدا حاجىب چىقان بىر يوزىدا.
 باشقارمادان: شىر نامەندان كونا دەرىشەدۇر. بىر آز قىستار تىب سادەدەمىر. ساويت
 حكومتىنىك تور كىستاندا كوت مەكتەپلەر اچىلغىنى، قىيىنى، ھىچ كىم ردا ايتە آلايدۇر. فقط
 بو مەكتەپلەر مىلى قاراتەردىن سولولاي اوراق ۋە بىلىم ھەم نامىيات چىقىندىن بىك نوبىن
 بىرەدەدۇر. «مىلى مەكتەپلەر» دەن سانا لارغان «آقورول ايتىتوتى» «توھوز»

چانق. وہ پیر توڑولوش ایستونی، وہ شوگه اوغناش مکتبہ تورکیہ وہ آورو،
 ادانی اورتا درجلی تخنیک مکتبہری درءسیتی آشاہدر، خوبی ہم اون سالیق،
 کہ تاشکندہ کی «اورتا آسیا دارلفونی» (ساگو) آتہ تورکیہ اوقوماریارماری
 یلمہ یازگن تورکستانو «طالعہ» بارلسنی وقیلہ «پیش تورکستان» دا تاشکند
 غارتلارلمان کوجورو۔ استمشق۔ اوقوجیلار بزرگ نظر دفتنی اوزبک لار اوزغان
 نایق بر قطه — روس پواتہ بیکلہ رینک علی تحصیل کورگن تورکستانلارغا
 کورسہ نو۔ تورغان پاراماش ماملہ لہر پسر، باروغا ققا اومتولمان تورکستانلار شو
 ساورت مکتبہری ہی ہم تولدورمالسالار شو مکتبہردن جیقت خنقن بزرگ ملی
 خنقونی ملی مئدی اوجون وره شہ کیم بولغان تورکستانلارک کوجیلک تاشکند
 ایندوگن شہ تر هیچ وت شہہ اینس ایسک، تو مکتبہ کی مقاله ایکسردہ بزرگ
 شو فلر جزئی صبیق ایندوگن۔

حال حاضر دا اوزبیکستان قشلاقلار بیک ہر ایکسردہ بولسا
 ہم ہر اوجندہ بر باشلانچ مکتبی بار، بولاردان باشقا 40-50
 باشلق آدماملر اوجون بولر کججکی قوزسلار آجیلغان، بو فورس۔
 لاردا ایشدن قایتقان قولخوزجی دھقانلار، ایشچیلر اوقومبارما
 اورگہ ہر دہلر (بیلان بویوتجا اوزبیکستاندہ 1933 جی یلنگ
 سو کبغاچا سوادسزلق توگہ یلمہ لیدر)۔

تورکستانک اوزبیکستان بولومنداشی ہر 6.5 فیسلاق آرا۔
 سیدا بیش یللق بر قولخوز باشلاری مکتبی بار۔
 شہرلر وہ راپون مرکز لہرندہ باشلانچ مکتبہ رنگ سانی
 کوبیکدہر۔ مثلا: سمرقند شہرنگ اوزندہ گہ 112 نومرلک باشلار
 نیچ مکتبہنی اوز کوزم بلن کوروش مہنگہ میسر بولدی۔
 1 — تورکستانک اوزبیکستان بولومندا حال حاضر دا موجود
 بولغان اورتا مکتبہر:

- 1 — فیض اللہ خواجہ تعلیم تریبہ تہخیکومی (خانوں-قزلار
 اوجون)، سمرقندہ، 2 — ستالین تعلیم تریبہ تہخیکومی (ایرکک
 ہم قیز بالالار اوجون)، سمرقندہ، 3 — راباچک (راپوچی فاگو۔
 تہت-باشچیلر فاگولہنی)، سمرقندہ، 4 — مہد (طب) تہخیکومی۔
 می (سمرقند، تاشکند، فرغانہدہ بڑہ)، 5 — تاجیک خانوں-قیز۔

- 6 — تاجیک ایرلر تہخیکومی، سمر۔
 قندہ، 7 — سنت تہخیکومی، سمرقندہ، 8 — موزیکا تہخیکومی
 می، (سمرقند، تاشکند، فرغانہدہ بڑہ)، 9 — اوزومچیلک وہ
 باشچانچلق تہخیکومی، سمرقندہ، 10 — بویوک مویوزلو حیوانان
 تہخیکومی، سمرقندہ، 11 — پیر توڑولوش تہخیکومی، سمر۔
 قندہ، 12 — تیسرچیلک تہخیکومی، سمرقندہ، 13 — مال
 تہخیکومی، سمرقندہ، 14 — آقویول تہخیکومی، سمرقندہ،
 15 — تاشکند تعلیم تریبہ تہخیکومی، 16 — قوفان (خوند)
 تعلیم تریبہ تہخیکومی، 17 — بوخارا تعلیم تریبہ تہخیکومی،
 18 — عدلیہ تہخیکومی، سمرقندہ، 19 — فرغانہ قیشلاق جو۔
 جامی تہخیکومی، 20 — فرغانہ ایہ کجیلک تہخیکومی، 21 —

خوبہ، اور گہنچ، سورخان دریا تعلیم تریبہ تہخیکوملری
 یوقاریدا آنلاری تیلگہ آلتغان اورتا مکتبہردہ اک آزی
 400-500 اوقوچی بار (1)، اورتا مکتبہر اوقوجیلار بیک کوجیلکی
 اوزبیکلہردہ، آقویول، طب، قیشلاق حوجالقی گہی مکتبہردہ
 20-30 فائض روسلارنی اوجرائیش ممکن (تعلیم تریبہ تہخیکومی
 گہی مکتبہردہ کی روس اوقوجیلاری آرا سندا شہہ بارہتاسی اوز۔
 یکجہنی باشی بلسدہ باشقا مکتبہردہ بولدا یلارنی اوجرائتازسن)،
 اورتا مکتب اوقوچیس مکتبی شیردگن روس تیلینی بلیب
 چیقیشغا مجبوردد، حاضر اوزبیکستان بریچی باشق مکتبہر بیک اورتا
 معاومالک اوقوتوچیلار بلن نامین ایشلگہ لکینی سولہش ممکن (2)،
 اوزبیکستان خلیقدان نورلو علمی ساحہ لہردہ عالی تحصیل کورگن
 یکتیلر مکتبہر آرتقدہر، بولاردان باشقا ہر یلی تورکستان شہر۔
 لہردہ کی وہ ماسکاو، لہنفراد، کیفہ، خارقوف، باکو گہی

(1) ہر مکتبہ دیلمہ گہی بولسا کیرہک، ایشقورہ،
 (2) نو یا کیش، اکرام دولعی اکملک بولتور بازدا تاشکندہ اولوغان مہر۔
 مہسقا کورہ، اوزبیکستانک برچی باشق مکتبہری ہر طرفہ، تورسون، حتی
 اورتا مکتبہری اولوغتوچیلار بیک کورگنسی توہن ملو ایشلاردر، ایشقورہ۔

شهرلەرنىڭ ئورۇن ئۆزگەرتىش كىمى ئالىي مەكتەپلەرنىڭ ئامبىلى باشقا
ئىشلىرىنىڭ ياترۇلار (بولۇپمۇ ئورۇنلاردا ئوقۇپ ئىشلىگەن قانداقلىرى
ۋە ئىشلەشكە كىرگەنلەر بولۇپمۇ) دا قوشۇمچە ساناققا ئايرىش
ئارقىلىق شۇ مەكتەپ ئورۇنلارنى ئالىي مەكتەپلەرنىڭ دېھقان
%60 نى قوشۇمچە ئورۇنلارغا تەقسىم قىلىش ۋە پەداۋاتلار، قانداق 40
ي باشقا ساھەلەر تەختىسى (تېبب، مېھنىس...) ئورۇنلار.

يوقايدا كۆرسەتكەنلەر، ئالدىنقى ھالدا (مەن ئوز بۇرۇنقى
قارمىقىغا قارىغاندا) ئۆزبېكىستاننىڭ شەھەر ۋە ئىشلەپچىقىرىش
كەمە ئورۇنلاردا باشقا 7 يۈزگە قارىغاندا ئۆزبېكىستاننىڭ
مەسكەۋ ئورۇنلارغا، ئوزاق سېرىپنىڭ ھىچقا كۆنەلەرنىڭ سۈرۈلگەن
ئىشلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، ئۆزبېكىستاننىڭ سېرىپنى، قانداق
رېئا قارمىقىدا ئىشلىگەن جانلىرى ۋە كۆكۈلگەن بىلەن ياشىغانلار
ئا شۇل ۋاقىتتا ئوز تور كىتابلىق ئوقۇغۇچىلارنىڭ بىر قىسمى
ئىشلىگەن ئىشلىرىنى، ئوز سېرىپنى بىلەن قانداق بىر ئوقۇغۇچى
چى دە ئىشلەي ئالمايەن، ئىشلىگەن ھەم يوق.

ئالىي مەكتەپلەرنىڭ ئورۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغاندا
ئۆزبېكىستاننىڭ قېلىنغا، ئوز خىزمەتچىلەرنى قېلىپ ئىشلىگەن
درجەدە ھەم ئىشلىگەن، ئۆزبېكىستاننىڭ ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
ئىشلىگەن ئىشلىرىنى كۆكۈرۈپ، ئۆزبېكىستاننىڭ ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
ئورۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغاندا.

ئورۇنلارنىڭ ئىشلىگەن قارمىقى، مەكتەپلەرنىڭ ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
چىنىڭ سۈرۈلگەن، ئورۇنلارنى ئىشلىگەن ئورۇنلارنىڭ (ئىشلىگەن)، ئورۇن
ئىشلىگەن بولۇپ ئوزاق قارمىقىدا ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
كۆرۈلۈپ ئورۇنلار، ئالدىنقى قارمىقىدا ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
دېگەن بىر ئىشلىگەن قارمىقىدا ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى.

ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى، كەتتە ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئىشلىگەن
(رەھبەر) قېلىپ ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى

ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى

ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى
ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى ئورۇنلارنىڭ بىر قىسمى

په نه قازاق اوروغلاری حقنده

(عبدالقادیر بیک جویبارغا جواب)

«باش نورستان» ننگ 35 نچى سايدا قازاق اوروغلارى حقده يازغان مقاله عبدالقادیر بیکک «آذربايجان يورت بيلگىسى» مجموعىسىده (10 نچى سان) غایت آجىقلى بر جوايىيى موجر اولمشدر.

مهم مقاله مدهنى زكى بیکک يازدىقلار بیکک علمگه خلق بیکه بيلگىيى تيبت ايتهدرگه ن اساس نقطه لارنى قازاق اوروغلارى حقده زكى بیککدن كوبره ك معلوماتلى بولان عبدالقادیر بیک رد ايتمه يدرد. شونداي بولسا هم عبدالقادیر بیک مهم يازدىقلار ريمنى زكى بیکك قارشى «معنايز هجوم» ديب آتايدرد. او بو «معنايز هجوم» نى، زكى بیکك «نوگبولات» سوزيى اوزكتايدد ياكلىش يازماسيگ اونگ بو سوزنى روسلاردان كوچورگه ن لگنده ن كىلب چيققانلغىنى يازغانمىدان چيقاريب اوتورويدرد. غنبد القادیر بیکك يازغانغا فارغاندا، زكى بیکك لوجون «ايمانالار» حقده معلومات متبعى بولغان روس توتوغرافلارى ايمهس، بالذات اوزى (عبدالقادیر بیک) ننگ 1922 نچى ييلدا يازوب تويلايدىيى معلوماتدر وه او سوزنك توغروسى دا «نوگبولات» ددر، بو كلمه ننگ كتايده «نوگبولات» شكندد ياكلىش افاده ايتلمهسى ايسه «مصر مطعه لارندا «ك» (ساغر «ك») قوللايلاسيدان اونگ اورينغا دائما عادى «ك» قوللايلاقلغىدان ايمش.

عبدالقادیر بیکك حد ذاته توغرو بولغان بو تيبتى موضوع بحث ايتديكمر مسئله ده توغرو ايمهسدر. عبدالقادیر بیک بالذات زكى بیکكتايننگ شو «نوگبولات» كلمهسى يازيلغان 36 نچى صحيفه سىغا دقتله باقىن، اوراده عينى «ك» حرفيى طلب ايتهدرگه ن باشقا په نه «فاگلى» وه «قوگرات» وه 37 نچى ييتده «جوگقارا» سوز

لارنى كورهدد. زكى بیکك بو اوج سوزنى بهك توغرو اولاراق ايسكيدن بهرى يازيلا كىلديكى وه ايندى ده قارت اداملار بيزنگ يازماقدا بولغانلار يدهك «ك» (ساغر «ك») اورينغا «بیک» نى قوللاوب «فاگلى» وه «قوگرات»، «جوگقارا» شكندد يازايدرد «نوگبولات» نى «ك» غا كىلگه نده باشقا جا «املا» قوللانادرد. بونداندا بيزيى شو كه عبدالقادیر بیکك نورك وه مصر مطعه له نده بولمىيى، اونگچون اونگ اورينغا دائما عادى «ك» قوللايلاسيدان ايمىيى ادعا ايتديكى «ك» (ساغر «ك») نى زكى بیکكتايننگ 37 نچى ييتده 8 نچى قاناردا «كولده نهك» سوزيىده قوللانمشدر!

بويكله مهم عبدالقادیر بیک «آذربايجان يورت بيلگىسى» مجموعىسىيى وه اونگ اوقوجيلار ينى آداما قچى بولدى ديه آلمايه ن، فقط عبدالقادیر بیک بويكله اوزيىگ مدافعه ايتمه ن ايتيىدىكى اثرنى دقتله اوقوماسدان چيققانلغىنى آيات ايتدرد. مهم بو سبيده ن مهم زكى بیکك علمگه خلاف اصولده روس توتوغرافلار ينى تعقيب ايتديكده بونولاي قاندرمه ن وه بعضى اوروغ اسله روى وه خصوصاً «نوگبولات» اورغىيى روسلاردان كوچورگه نلگنده ن بحث ايتمه حفيدر مه ن.

«نايمان» اوروغ وه آرسيلاريىگ اسله ريمى عبدالقادیر بیکك بالذات اوزى يازوب آلمانلغه ايتانامه ن، لکن عبدالقادیر بیک بونلار ننگ بارچاسيىنى يالغر سيستم جهته دن گه ايمهس، حتى املا جهته دن ده توغرو يازوب آلمانلغىنه مهمى قانديرا آتايدرد. مثلا: «نوگبولات» سوزنده ن سوك كتيبر بيلگه ن «شوشان» سوزى — بو سوزده يتوشمه يدردگه ن حرف بارچا مسلمان مملكتلهر بىگ مطعه نده بولووى ضرورى بولساقلار برابر — په نه ياكلىشدر. اوروغ اسله رينك مطعه ده شو وه يا بو حرفنك يوقلى بله ن اجضاح ايتله يلمه يدردگه ن ياكلىشقلارى زكى بیکكتاينده تولوب ياتويدرد. مهم،

یوقاریدا کوردیه‌لیکدن وه مسئولیتی عبدالقادر بیک اوشینه بوند
 دزگن «توکولوت» وه «شوشان»دان باشقا یه نه بر نیجه مال
 کتیره من مئلا: «یوتای»، «جیمیر»، «آدهان» (اولوغ بوند)،
 «آتمای»، «قانچاقالی» (آرتین لاردا)، «جاسکوره» (۱۰) «کونکو»
 لاج»، «فازاکیسه»، «سومروق»، «ایتمک»، «رضان» (کیچیک
 یوزده) وه باشقالار. بو اوروغ اسمله‌رینگه توغرو افاده‌لرینی بو
 یوزده کتیره مبعمن، بو وطفه زکی ایله عبدالقادر بیکلرگه بوشهر
 اسانده بو قادار بله ن اکتفا ایتشم لازم ایدی. لاکن عد
 القادر بیکک بعضی اخطارلاری معنی بو جوابینی بر آزدا اوزات
 ماقا مجبور ایتدر. عبدالقادر بیک زکی بیکک تورکستان وه
 تورک تاریخی اوشندا 22 یللق علمی خدمتدهن بحث ایتدر. اگر
 زکی بیک پالتر ایسکی مبعلری تدقیق وه عصری معلوماتی توغرو
 تثبیت ایتمه گله مشغول بولمایدی، اوکا لائق حرمتی کوردیه‌نوجی
 لهرنگ اینک باشدا من نوزار ایدم. فقط اورنادا باشقا بر زکی،
 «علمی» بر کتابده شعورلی بر سوونده یالغانچیلیق وه افرا سیاسی
 یوردنوجی بر زکی نوادر، که اونگ بو خاشاکارانه «فیلقاری»
 هیچ بر «علمی» یزده ایله «بورگش» پاراماید.

من، آقارا تاریخ فوهرسنده زکی حقدن وه زکی علیهنده
 سوله‌لیکدن فکرلرگه ندایله فوشولعاپمن. لاکن بر که خصوصده
 هیچ رکیسه اعتراض ایته آلماید، که اوده، حاضرخی نور کیمعمار
 وکیلی دوغور رشید غالب بیکک سوله‌دهیگی که بی، زکی بیکک
 علمی مئودولوزی باندن بوتونلای نادان ایکنه نلکیدر. زکی بیکک
 بوکه مچلیگی، غرب مفهومده مضبوط مئودی یوقلس، خصوصده
 اونگ آلمان دوستلاردان بری ده — بعضی أوروبا علمی
 (۱۰) آیتقا شو سوونی زکی ایله عبدالقادر بیکلرنگه لالاجا سوله‌ر ایکنه ناک.
 لهرینی افاده ایتدوکه لنگه‌رینی ایشنه‌یدم

سوله‌لهریگه یازغان مکتوبلهرنده متدایاً زکی‌نی:
 «توکولوتک صادق شاگردی وه معافی، «تورک تاریخی باند،
 حاضرخی تورک شوونیرمیفا، فارشو جاسزله باش کوندرگن، دپ
 باقماق سوربله — بازادر، زکی بیکک علمی مئودولوزی دان
 خبری یوقلس، هیچ بر یرسه اونگ فازاق اوروغلاری حقدن
 پارویقلارنداتی قادار آجیق کوردیه‌نماید.

من مقاله‌نگ ماہیتی مده بوندان عازتدر.
 عبدالقادر بونی «مناظر» دپ آپادر.
 بو «مناظر» سوزینی عبدالقادر بیک نیچین آقارا فوروشاپیدا
 زکی بیک که فارشی جیققان کیشلهرگه فارشی قوللانمای قالدی؟
 عبدالقادر بیک توغانم زکی بیککگه «سافر»ک، اوستوندا
 کوردیه‌ندیکی حسن نیت وه دوستلینی، نهال بیکک «سازتار»
 حقدن یازدییی کوزنه‌سوف فکرلهریگه زکی بیککی «مبع» ایت
 ایشینی ده ایتمه گله کوردیه‌نمایدی، داها باخیراق بولاسیدی؟

چونای اولور...

فیلمین استقلالیتی

آلمانیاک مشیر دمه‌وقراتچی غازیتا لاردان سانالان «فوسیت»
 تاپونوغ «بک اونکن» ده قارمک 20 سده جیققان ایرنه‌لهریکی ساندا
 بو غازیتانک شمالی آمریکا برامشکن جمهوریتلهری حمایسی آستدا
 بولغان فیلمین آزاللارینا (آدالاریفا) یوللاغان مخصوص مجریبیک
 بو آزاللار خلیفیک استقلال مجادلهرینی تصویر ایتدوکه ن بر مقاله
 سی یازیلایب جیقدی. غازیتانک بو مقاله باشدا یازغان مقدمه‌سینه
 قرا «آمریقا فوهرسی (ملت مجلسی)، آمریکا سناپسنده پای بولغان

آدملاری بار. مملکته یوشه در گهن خام محصولاتینی ایشله بجز
روحی نولور فایز اولار نیکیلگهن. یو برده یوشگهن وه ایشله
چقاریلغان شکر، گهنیر، قوقوس یانی وه باشقا ماللار بوگون
آمریکانک اوزی اوچون قورقولو بر رقیب حالغا کیلمشدر. چونکه
فیلیپین اغراجانینک یوزده سکائی (80%) گومروکس بر سورنده
آمریقاغا گیره در. فیلیپین زراعت محصولاتینک آمریقا یرلی محصو
لاتینغا رقابتی آمریقا شکر سائیمی نامایدان حمایه ایتلگهن آمریقا
یرلی مال حامیلارینی (برونه کسویستلهرینی) ایاقلا بدمشدر.

برده بوژ نیگلهرجه فیلیپین ایشچیی هیچ بر قید وه شرط
غایر آمریقا مهاجرت قانون وه نظامنامهته تابع نولمدر
سدان آمریقاغا کیت، اوزلهریکه ایش نایقلالار بو جهندن فیلیپین
یللهرنک سیاسی استقلال آرزوسینک آمریقا قونفره سجه قبول ایتلدر
سی، یالغر ملتلرکه تام حریت نلزمینی اورناغا آتوب کیتنکهن متوفی
آمریقا رئیس جمهوریی ویلسون روحینک خاطر ی اوچون بر
ایدیابستلنک فداکارلمی بولماسدان، حقیقی (ره آل) اقتصادی سب
لردن وه خصوصاً فیلیپینلر اوچون ده گومروک وه مهاجرت چیکر
زملهری فورماقی امکانی فازانماقی ملاحظه سندهن کیلیب چققان بر
نورسدر.

تا ایسکیدهن چار روسیسی اوز قول آستدانی اولکه لورکه
قارشو بونک بوتونلای عکسی بر سیاست بوروتوب کیلگهن ایدی.
بولکه ویک روسیسی ایسه عینی چار روسیسمینک بو مشملکه سیاستینی
بر نیچه نایقیر شدیله دوام ایتدیرمه کدمدر.

فیلیپینلر تاریخده ایسپانولارنک حرتمی وه اقتصادی حار
کمیشیکه قارشو آچیلغان انقلابی کوره شلور دوری یار. بو مجادلهر
زوزده ریزال (José Riza) نامدا بر حریت قهرمانی ده یاراتمشدر.
بو استقلال قهرمانی اوزون بر سورگون حیاتدان سوک 1896 نیچی

تل 30 ده قاردا آتوب اولدورولمشدر. اونک اولوس، 1898 ده
ایسپانیا آمریقا محاربه سنده مانیلا شهرینک آمریقا قوشونی نامایدان
آلماسیلا ییشگهن قاتلی عساملارغا سب اولمشدر. «آمریقا دولتی
دیوانی حریت قهرمانی اولاداق نامیش، حتی اونی اولدورولدر
یگی برده نیکیدیگی معظم بر هیکل ایله خاطر لاماقداز.»

بولدای بر حر گشتی روس بولکه ویکلهرندن وه بوگونکی
بولکه ویرمنک نشت ایتدیگی روس ملتندن اومداق مسکیندر؟
مهاکت... موسقوا حکومتینک فاراسی دا، قیزیلی دا، اوز اشبار وه
اسانی آیشغا آلدیعی خلقلارنک ملی استقلال قهرمانلارینی تامیاق
بر یاقدا تورسون، حتی او اولکه لهرده «استقلال» سوزینک آغزغا
آلماسندان دا آجلندن قورقلاندای قورقلانلار.

فیلیپین خلقی بوگون اوز استقلالیت دعواسینی بوروسیدان
داها کیچولو بر سورنده بورونمه کدمدر. آمریقا حکومتی (1899
جی ییل 11 نیچی آپریلده فیلیپین آزادلارینی آمریقا حامیلینه (برو-
تاکتوراته) بر گهن پارسی معاهدسینی امضالارگهن، یاقین بر
مدن ایچنده فیلیپینلرکه تام استقلالیت بریشتی وعدا ییتگهن ایدی.
بو وعده برینه ییتیریلمه گهندهن سوک فیلیپین خلقی اوزینی مستقل
جمهوریت «اعلان ایتگهن وه فقط بو جمهوریت بر نیچه آئی سوکرا
آمریقا حکومتی نامایدان تارقانلیب یوباریلگهن ایدی. مهه شو
زمانلارنهری فیلیپین استقلال حرکتی هیچ توقلماسدان دوام ایت
کیلمه کدمدر. واشینگتون شهرینده بو حرکتک «فیلیپین پروباغاندا
بیوروسی» نامده قولی تشکیلاتی ده یار بونک باشندا بیلا دابهری
ایشلب نورغان به درو سایدو (Pedro Sabido) وه فیلیپین سمائی
رئیس ل. که زون (L. Querna) فیلیپین استقلال حرکتینک ایک
اولو وه کوچولو یاشیلقلارندن سامالورلار. بوللار آمریکانک فیلیپین
اوچون قیلغان بوتون فداکارلقلارینی، پاشخیقلارینی قهریر وه
آمریقا ایله فیلیپین آراستدانی سرمت نجاوتنک اوز وطنلاری او-

جون نامين ابتدئىكى اقتصادى فائدهلەرنى اعتراف ايشەكە بىر
پەنە — موقت اقتصادى فيننقلار باستاندە اولسا — فېلىپپىن آرالمى
بىك آمرىقادان بونولاي آيرىلىشى ۋە مستقل بولۇشى غىل
ايشە كەندەلەر.

1932 نچى يىلى آبرىل آيندا آمريقا پارلاماندا فېلىپپىن مسئلە
سى قارالغان وقت اوزمانى حكومت فېلىپپىنلەرگە استقلاليت بېرىش
كە قارشو چىققان ايدى. 1932 نچى يىل 14 نچى دەقابرده ايشە
آمريقا سەئانى دە — 19 غا قارشو 54 ناووش بلەن — پارلامان
قرارىغا قوشولدى. فقط بىر نېچە مادەلك شرط قويدى: بوگا خرا
فېلىپپىن آرالمىغا 1945 نچى يىلدا استقلاليت بېرىلەر. اما بو وار
نكونچى مدت «ايچندە فېلىپپىن آمريقاغا كىرەد كەن شكر، فوقوس
ياغى كەمى ماللار، چىت اولكەلەردەن كىرەد كەن ماللار قاناردا
«قوتىزان» (چىندەن كىرەد كەن ماللارنى ۋىركى ايله چىكەرە
لەش) قانونىغا تابع قىلىنادر.

فقط حال خاسردە، اوزاق شرفداغى بو كونكى سياسى وصعت
سىبلە، فېلىپپىن استقلاليتىگە طرفدار بولوب كىلگەن آمريقا دەموقرا
نلارنى دا فېلىپپىن مسئلەسىگە باشقاچاراق قارى باشلادىلار. چونكە
فېلىپپىن مسئلەسى عىنى زماندا هولاندا، اىنگلەرە، فرانسە ۋە ياپونىا
دولتەرىنى دە قىزىقترادر. بوقايدا اسى سويلەنگەن آلمان غازىتا.
سېك 1933 نچى يىل 13 نچى يانواردا نيويورقدان خبر بېردىك
قاراغاندا آمريقا رۇس جمهورى هوۋەر فېلىپپىن استقلاليتنى قانو
نىنى رد ايتشدر. غازىتانك فكرچە آمريقا پارلاماننىك اوجدە ايكى
كوچىلك ايله قانونك قولغا ناووش بېرىشى مۇمكىن كوردوسەدە،
لاكىن آمريقا سەئانىك بونداى بر ناووش بېرىشى غىر محتملدر.
بو قانون قبول ايتلگەن تقدېردە هم آمريكانك 1945 نچى
يىلى اوزوعە سەندە نوردوب تورماسلىغى ايتىدەن بىلىپ بولماسادا،
برەنسېپ اعتباريله بونداى بر قانونك اهمىتى بو يوكدر.

آمريقا اوز حنايەسى استىداغى بو مەلككە — نىز ياكىچ —
ھەر حالدا استقلاليت بېرىشكە مجبوردر. بر آغزدان «نر باى، فقط
اوزگە دولت نەسى بولماقدانسا بوقسول، اما حر بولوش ايتىمىز»
دېب نوردغان 14 مېليونق فېلىپپىن خلقى نام استقلاليت آلماسدان
تېنچىمەسە كىرەك.
چاقاناي

ساويتلار اتفاقندە

1- «بروادا» غازىتاسىنك 30 نچى دەقابر نومرودە كى «سوپا
لىت ساويت جمهوريتلەر اتفاقى» نك نوزۋولگەنىكە اون يىل بولوشى
مناستېلە يازىلغان باش مقالە سەندە ملتەلر مسئلەسى ختدە توبەندە كى
«خلاصە» نى كوردەمىز:

«بىن الملل بايراغىنى يايىغان بو يوك روسلق شوۋىنىزمى فرەنك
ملى سياسىتىنى اوزگەرتىپ، برولە تارىيات دىكتاتوراسىنك اوز مەلكىم
دە سوپالىزم قوروش ۋە بىن الملل انقلاب غلقرى اوجون قوردىمىز
ملى جمهوريتلەرنى مطلقا يوقانوب بوپارىشقا حركت ايشە كەدە بولسا،
بىرنى ملتچىك دە بىن الملل ايمپىريالىزم كوچى قارشىندا، ساويتلار
اتفاقندە باشاۋچى ختقلەرنك بىرلكتىنى قوتىرلاندېرىشقا خدمت ايشە
كەدەد...»

برولە تارىيات دىكتاتوراسىنك اۆ مەم تابىلغان غازىتاسىنك تصوير
ابتدىكى بو «خلاصە» ايكى مەم قىطەنى يە كىدەن كوز آلدىمىزغا
كېتىرە كەدەد: 1) بولكە ويك اتقلاينىك روسىە مىلى ختدودىكە
مخصوص بولوب قالمايدىغان بىن الملل اختلال حركىتى ايكەنلىكى
(«استانبولداغى «جمهوريت» غازىتاسىنك نظر دىقىبە 1)، 2) روس
برولە تارىيات دىكتاتوراسى آستىغا قارا كوچ ايله تويلاغان غېرى روس
ملتەلر ايله روسلار آراسىداغى مناستېلەرنك يىتدىكى درجەدە كىرە
كىنلەشكەنلىكى.

بولك ويك اتقايىڭ 15 نىجىدەن 16 نىجى باشقا بايقى بايىق
نوردىيى زامان جاسىل بولغان شو «خالاسە» ھەز كىمىڭ خاطرەدا
ساقلايمالىدۇر.

II - دىنگە قارشى «بىش يىلىق» پىلان

اوتكەن ماى آيىڭ 15 نەدن باشلاپ كوچكە كىرگەن ساوت
حكومتىڭ دىنگە قارشى «بىش يىلىق» پىلانى اساس قىلمەلەرى
تۈپەندە كېلەردەن عبارتدۇر:

برنجى يىل ايچىدە (يىنى 1933 نىجى يىلىڭ بارمىسناجا) بو-
نون ساوتلار اتقاندە دىنى مەكتەلەر قايتىلىپ، روحانىلار ھەر نە-
سەدن محروم ايتىلەچەك، عبادەتخانىلەر قايتا يىلچاقىدۇر.

ايككى يىلى دىنچىلەر ھەر نۇرلو خەمتەن ھايدايىب، دىنى
ئازلەرنىڭ شىر ايتىلىشى ۋە مقدس نەرسەلەرنىڭ قوللانېلىشى منع ايتىلەر
چە كىدۇر. اوچچى يىلى دىنى ۋەلىقەلەردەن ۋاز كېچمەگەن روحا-
پىلانى ساوتلار نۇمرايىدان ھايداب چىقاراجاقلاردۇر.

خالاسە 1937 نىجى يىلىڭ برنجى ماينغا قانداق ساوتلار اتقاندە
برگە بولسون عبادەتخانا (مسجد، كىلىسا، سىناشوق) لەر ھەندە
دىنى فكلەر قالدىرىلمىيلاقا!

III - مجبورى پاسپورت

ساوتىت حكومتىڭ بوروقى بويونچا ساوتىت نەمەلكتە كى 16
باشقا يىتكەنلەردەن باشلاپ ھەز كىس پاسپورت اتقانا مجبوردر. بو،
بولك ويك غازىتالارنىڭ بازىقارلارغا كورە، ساوتىت اولكەلەردە
كوبەن كونكە كوچەپوت بارماقدا بولغان ھىنى دىشمانلىق قە قارشى
بر احتىاط نەدىرلەيدۇر. ساوتىت حكومتىڭ رىسى غازىشاسى بولغان
«ايزومىتيا» 28 دەقابر نوموروسىدە مجبورى پاسپورتدان مقصد،
شەرلەرنى سوسپالزم قورولوشىغا اوكتامىز ئايامان كىيىلەردەن،

برولەنار مەزكۇرلەرنى ھەر نۇرلو ھىنى دىشمانلاردان، بونون مەلكى
ايككى رەزىم قانچىلاردان نازارەتقاندان عبارتدۇر، دىب بازانى
ھەز كىس اوزىڭ اوتورقېنى بىرىدەن - شەر، محەلە، قىشلاق،
اۋولەدان - باشقا ير اورونغا اكيلىدىكى زامان 24 ساعت ايچىدە
بىرلى مېلىس ائادەسىغا پاسپورتىنى كورسەتوب، اوزىنى معلوم ايتەدۇ.
ئىدىدا عكسى تەقدىردە 100 سومچا جزا (اشراف) تۈلمەلەيدۇر...
مجبورى پاسپورت برنجى كەلدە موسقۇلە لەيتەراد، خار
كوبە، كىيىغا، اودەسا، مىسكى، راشوفەدون كەنى بويوك شەر-
لەر اھالىسى اوچون بىرپەلەچە كىدۇر.

ايراندا

I - «اينككتەردە ايران اختلافى»

ايك سوگومو ۋەقدا - دەقابر آيندا - ايران ايله اينككتەردە
آراستىدا بر اختلاف چىقىپ قالدى. بوگا، ايران حكومتىڭ
«اينككتەردە-ايران نەف شىركىتى» («Anglo-Persian Oil Co») ايله
باغلانغان بر معاھىدەنى ھىكمەدن نوشوروشكە قرار قىلغوى سىب
بولدى. مەشەنك ماھىتى مەنە شوپەند عبارتدۇر:

1901 نىجى يىلدا مظفرالدين شاھ حكومتى ۋەلىيام نوقس دارسى
اسىندە بر اينككتىزگە ايران نەف كانلارنىڭ ايشلەتلىمە ھىنى بىر-
كەن ۋە بوگا قارشى ايران حكومتى 100 مىگ فرانس جاماسىدا
تەداۋىجا آلغان ايدى. برەدە بونە قەندان كېلەردەگەن نوقول قائىدەك يوز
دە 16 (16%) ھىنى ايران حكومتىگە بىرىشكە ۋەدە قىلغان ايدى.
دارسىڭ ايران نەف مەنبەلەرى اوستەدەكى بو ھىنى 1909 نىجى
يىلدا «اينككتەردە-ايران نەف شىركىتى» كە اوتادۇر. 1914 نىجى يىلدا،
بويوك جەھان اۋرۇشنىڭ باشلانىشىدان بر نېچكە ھاقا اول، بو

شرکتک اینکله ره ده گیر نافرملی ایگه بولادر شرکت اشیا
 حقیق شامل اولدیغی «میدان نهفون» («نهفون میدالاری»)
 ایران مملکتینک بیش شمالی ولایتدهن — آذربایجان، گیلان،
 مازندران، آذرباد و خوزستاندان — باشقا یوتون نهفولی حد
 لاری اوز ایچیکه آلادر «میدان نهفون» نلک کینکلیکی آلیا و
 فرانسه مملکتله رینک مجموعی جاماسنادر.

ایران حکومتینک «نهفون شرکتله» باغلاغان وه حقیقی مدنی
 آجاق 1969 نچی یلدا یته درکن معاهدهنی یوققا چیقارو نوغرو.
 سداغی قرارینا هم اقتصادی هم سیاسی سببلر باردو. شرکتک
 ایران حکومتیکه نهفون کینکلهن فائدهدهن نولاب کیلدیگی «16»
 اینکلیز لیراینک اوز قیمتینی نام اوچده بر قادار یوقاتووی یلن
 ایندی لکده فقط %10 غا نه یله نشدر.

سیاسی سبب شوندهن عبارتدر، که ایران ایله «اینکله ره سایران
 نهفون شرکتی» آراسداغی امتیاز معاهدهسی، ایران دولتینک فعلی
 عینی زماندا هم اینکله ره نلک همده روسیه نلک واسالی بولغان
 چاغندا باغلاغان ایدی. بلکه ایران حکومتی اوچون «اینکله ره»
 ایران نهفون شرکتی، یعنی اینکلیز حکومتی ایله بولغان بو معاهدنی
 یوتونلای آتوب تاشلاماق ایندی لک ممکن ایمه سدر. احتمال ایگی
 ناماندا ایران اوچون داها مقبول بر شرائط اوسته کیلیمه جه نل
 لهدر. لاکن ایران حکومتینک ایران اوچون عدالتلرک وه مادنا
 غایت آز فائدهلی بولغان بو معاهدنی بر طرفلی حکم ایله بو زوشقا
 قرار بیریمده به گی بر دورنک — شرقدا علی آزادلق انقلابینک —
 ترقی ایتووی کورمه سلیک ممکن ایمه سدر. همده وقیله اوز ایسه
 کینی مظفرالدین وه احمد شاه حکومتله ریکه اتلان ایته بلکه ن
 اینکله ره حکومتی ایندی ایران حکومتینک بو حرکتی یوزندهن
 مثللهو جمعیتیکه شکایتله مراجعت ایتمه نلک مجبوریتده قالب اوتو-
 رویدر. بو مسئله نلک یانواردا حل ایتمه جه کی کونوله در.

لوندون غازیناسی «دیلی میل» (Daily Mail) نلک 5 نچی
 نیوار نومروسنده ایران شاهی رضا خان پهلوی حضورتله رینک بو
 نلکده کی مفومده بر بیاناتی نشر ایتمه سدر:

«مملکتیمز اجنبیله ردهن قورنولاجا قدر امید اینمه ن، که بر نیجه
 یل سوگرا ایران دولتی ایرانلیلاردان باشقا لارنک خدمتیکه هیچ
 محتاج بولما یا جا قدر. 1934 نچی یلدا بز زراعت وه ساعت اینله
 ریدن باشقا مؤسه له رده اجنبیله ر یارده مندهن قورنولاجا قمبر...
 هر ملتک اوز مدیتینی باردر. من ایرانک آوروپانک یامان
 بر سودنی بولماسلیغینی ایسته یمن، ایران اوزیکه اوزی حاکمدر.
 ایران اوز مملکتینک بایلیغینی اوزی یوزه که چیقارشقا همده اون
 اوز کوچی ایله محافظه ایتمه شکه خلقی در.»

III — اینکلیز تیاعران آجاسینک طهراندهن «ره پنه» که بیر-
 دیگی خبرغا کورده، ایران تجارله ری 1931 نچی یلی اوقتورده
 ساویتلار ایله ایران آراسدا یاسالغان تجارت معاهده سندهن «راضی
 اولدوق ساویتلار اتفایقدا ن کینتیریلکله ن ماللارنی باقوت ایته باشلا-
 غانلار وه حکومتدهن شو معاهده نلک اوز کهرتیلیغینی طلب ایتمه نلر.
 ایران تجارله رینک بو حرکتله ریکه سبب — ساویت حکو-
 متینک تجارت معاهده تامه شرطلاریغا رغماً ایرانک آذربایجان وه
 باشقا قاسپی دیگری اطرافداغی ولایتله رینی حددان تاشقاری آردان
 بها روس توقوما ماللاریله تولدورا باشلاغانلاریدر. بولسه ویکله رینک
 بو حرکتله ری («دومینغ») نتیجه سنده ایراندا یزلی ماللارنک
 ساتیلماق قالیب ایران توقوما جیلارینک آغیر ضربه غا اوچراغانلق
 لاری سیزیلکله ن.

«باشقارمادان: بولسه ویکله رینک اوزله ریکه دوست بر مملکتیکه «ایش بیللق
 پلان» نلک قسما کنه به جدریله بلکه نده کورسه نه باشلانماق بودر.

اگرده بو «یش یلق بلان» نامیله اوروما کیسه بدی، ساری
«دومینی» پالمر ایرانغا ایمنس، ساوتلار ایله چیکره لهکن
باشقا شرق دولته دی، که هم قالی تیر قالارینی ایتیرار ایلی

تاریخی بر قونفرانس

روس تاریخده قالمولارنگ رولی

روس حاکمینی آستدا بولغان تیری روس ملته رنگ ملتجی
مهاجر لارینی وه بولارنگ ملی معکوره لارینی بر دوست کوزیه
کوزوجی حتی مور قیللرنگ قاتاشماییله هه لیتنقورس دا بر بیج
آی اینگه ری علمی اجتماعی بر قلوب قورولمتدر. روسیه ده کی
مخکوه ملته رنگ ملی مدنی حرکته رله محیطی نایستدیر ماق مقصدیله
مذکور تشکیلات طرفدان قورولمتلار وه مصاحبه لر تریب اینلدر
کدمدر. او جمله دن اونکن ایکجی تشرین (نویابر) تویلاشندا
آناقالی نورگولوغ پروفسور غاری. رامسید جنوبی روسیه ده بر
لشش اویران قالمولارنگ تاریخدان بهک قیمتلی بر قورفرانس
یردی.

تیکله وچیلر که کوب په کی تاریخی معلوماتلار بر کهن بو قور
فرانسدان آکلایدیفا کوره قالمولارنگ بو بیرده وجود که
کیتیردیگه لری کوجلو بر خاندانلق روسیه لک اولغایشندا بویوک
روللار اویناش وه مهم خدمتلهر ایشمتدر.

بروفسور رامسیدنگ اوز علمی تیکشورلاری وه مشر مسئله رده ن
تویلاشینی معلوماته کوره قالموق خاندانلی روسیه نگ دائمی وه
صدقلی منفی بولمش وه روسیه ایله همحدود بولغان باشقا تورک
اوروغلاریغا آخیر وه اهاتکار شریه لر اورمشدر، باشقوردستانه قادار
آقینلار قیلمشلا ردر. چار په نرونک آوروپاغا سیاحتی اتاننده روسیه
نگ شرق وه جنوب چیکره لارینی قالمولار اورومشلا ردر...

مشهور بوشاور ایتدیه سنده (*) اسوج قرالی ده میر باش 12 تجی شارل
نگه معلومیشی ده روس عسکرلر تیک ایمنس، قالمولار باشلوش
Avstria نمانگ آلمی فرقه سینگ هجوم وه ناکتیک حرکتلری
تاریخده بو قالمولار قیریم خالیفنگ وه قافقاسیانک روسلار طرف
قدان استیلاسی چالیدادا اوک آباق بولمش وه روسلاریغا بویوک
یادار قتلار کورسه نمللدر. فقط روس چارلمی اولارنگ بوجا
خدمت وه بازار قتلاریغا قارشی تکافات اولاراق قالموق خالیفینی
اورتادان قالدیریب، اولارنی کینچیک کینچیک قیلله لر که بولوب،
بو سورته اولارنگ ملی مدیته لرینی بوغمش، محو ایشمتدر. روس
لارنگ بو وحشتلری قالمولارنگ بویوک بر قسمینی آنا یورنگه
قایتماقا مجبور ایشمتدر. بو سورته قالمولار ملی مدیته لرینی
په گیدن جانلاندیرماق امکالینی یوقانمشلا ردر. اویران قالموق نسل
بوسونون یارچالامش، بر قسمی جنوبی روسیه ده، بر قسمی ده
موغولستاندا وه قزاقلار تورلو یرلریده یاشاماقدالار. قوس اعتباریله
سایلازی بر میلیونی کیچمه ز.

تورانیجی
هالیستورس - بیلایا

تورک «سارنت» به کرسوب آنا و طنه اسلارا
بهنی بلسه بهن یاوم بگا سن سارنگ دیش
دوغرواقدان آیریلش یالغیورم نهیش.
سه نه ده پاگیلیب، عرفدانش، چوق کیتسه ایله لری به
تورکی کرسوب آنا بی چه ویریم که ری به
تورکستانده اوتوشن تورک دیلینی قونوشان
اوگا سارنگسه ده بهز دوغرواقله کوروشن.
تورکی تورک، من آیرماق دوغروموند وطندانش
دوشمانلار سوزی ایله قارداشکه آنا تاش.

بەن توردىگچە قونۇشور كەن سەن يۈزىمە باقارسىڭ
 سوڭرا بىگا نە دېمە نۇرلو آدى ناقارسىڭ.
 باق بىگا بەگرمىم يىم ھىند، عىم يۈزىمە
 سەگا بەگرمىڭ دېمەم روم اپلى نۈزىمە
 سارت دېمە سارىيلىم، سەنگلە ئارتىلىم.
 ئوردىكلىڭ تارتىلىدا سەندەن آغىر گەلىم.
 ئوردىك ايسەڭ توردىك آتما، يىلگىم بىگا ساتما،
 سويۇڭدان پارچا كەسۈپ، باشقا كۈتۈردە قاتما.
 بەن سارتدا سەن توردىك ايسەڭ چىق قارشىما آرقاداشى
 اوڭرەندە گەل اوز دېلى ايله ايدەلم ساواش.
 احمد خاڭى

توردىكستان خەبەرلىرى

40 قاداق ياختا اوچون: ناشكىد ياتىداغى كەلەس دە توردىغوجى دا،
 بىك ايله عبدالكريم دېگەنلەرنىڭ خانىلارى 17 كىلوگرام (تەخمىنەن
 40 قاداق) ياختا «اوغور لاغانلارى» اوچون بىرىسى ايگى يىل، او
 بىرىسى دە بىر يارىم يىل قاتاققا حىكم قىلغانلار.
 («سوسپالدى قازاغستان» 24. X. 32)
 بو «اوغور لادى» دېگەن 40 قاداق ياختا بىلەن خاتونلار
 شەھىز اوز بالاچاق لارنى قىشنى ساووقدان ساقلاماق اوچون
 كۆرۈپە (يوزغان) دە يىلى جاپانلارغا آتاب قوللاردا توتۇپ قالغانلار.
 اوتورافلاشتىرومىشلەسى «سوسپالدى قازاغستان» غازىتىنىڭ
 27. X. 32 دە چىققان ساتدا بايلىغان مەلۇماتە كۆرۈپ 1930-1931
 يىچتە توردىكستان قازاغستان بولۇغندا يۈتۈپىسى 143 بىگ اوى
 (عائىلە) اوتورافلاشتىرىلمىش ۋە بولارنىڭ پارچاسىدا قوللە كىتەپ
 خوجالققا ئارتىلمىشلاردى.

بىرلەشتىرىش مىشلەسى. بولسەۋىكىلەرنىڭ باقىرىپ، چاقىرىشلا
 دېمە كۆرۈپ ۋە ئىبن سىياسىتىنىڭ اۆ مەم اوستونى «بىرلەشتىرىش يىنى
 دولت مۇسەلەردىنى ۋە خوجالىق آبارالارنى يىرلى خلقى قولغا
 يۈتۈلەي اوتقۇزۇش بولماسا ھەم — شوڭا ياقىنلاشتىرىش. بو
 يىشنىڭ 1932 يىلى سوڭىغا جاپا بولۇنلاي بەجەرىلىشى كىرەك ايدى.
 ساوتىت حىكومىتىنىڭ 15 نچى يىلى دونومى آلدەندا «بىرلەشتىرىش»
 مىشلەسىگە ئائىن بىر ئاپقىر ئىككىلىپ اوتكەن بولسەۋىكىلەرنىڭ
 «كۆرۈپىگى ۋە يىلدىكىلەرى» بو يىشنىڭ آغا ايمەس، آرقاغا تامان
 بارا ياقىنى كۆرسەتەدۇ.

«توردىكەنسىگيا ايسىگرا» غازىتىنىڭ 1932 نچى يىلى 2
 نچى اوتقۇر ساتدا توبەندەكى مەلۇماتى كۆرۈمۇز:

عشق آباد نوقوما فابرىقاسىدا ايشلەۋچى توردىكەن ايشچىلەرى
 1931 نچى يىلى يۈزدە 49 ايگەن 1932 نچى يىلى آزاب يۈزدە
 29.9 غا ئوشۇپ قالغان (بلان بويۇنچا يۈزدە 70 بولمىلى ايدى).
 ايەك فابرىقاسىدا ايشلەۋچى توردىكەنلەر 1931 نچى يىلى يۈزدە 63
 ايگەن 1932 دە يۈزدە 30.5 گە ئوشكەن (بلان بويۇنچا يۈزدە
 71 بولمىلى ايدى). ئەكەك فابرىقاسىدا ايسە بلان بويۇنچا 52
 توردىكەن ايشچىسى بولمىلى ايدى. حالبوكە 20 گە توردىكەن
 ايشلەپ توردىد. بو توردىكەنلەرنىڭ بىرىسى دە فابرىقا ياتىداغى قوار.
 بىرقا ايگە ايمەس.

بىر فابرىقاغا «بىرلەشتىرىش قانۇنى» بويۇنچا اوملارچا نور.
 كەن اوردىغا بىرگە توردىكەن خانۇنىنى آلۇپ، اوتى دە كىر
 يۈرۈچى (جەمئىيەتچى) قىلىپ قويغانلار ايشى.
 توردىكەنستان دولت مەبلەغىدە 509 ايشلەۋچىلەر بولۇپ، او.
 ئالدىنكى 252 سى توردىكەنلەردەن بولمىلى ايدى. فقط اورادە
 1932 نچى يىلى بىرنچى يانۋاردا 70، بىرنچى آپرىلدا 75، بىرنچى
 اپۇلدە 62 توردىكەن قالغان (بولارنىڭدا 47 سى ايشلەشكە اور.

که تیب یوردان شاگردلار ایمیش. دیسهک کوبه ییش اورینغا مین آری آزالماقدالار.

یاختا او تومینی تیریش وه تاپشیریش مسئله سی. «براردا ووستوگا» غازی تاسینگ بریدیکچی رسمی معلومانه کوره. اوتکنه ییل «ساقوز» یعنی ساویت دولت خوجاقللاری حکومت طرفندان یلگیله تگن یاختا مقدارینی تویلائی آلمانلار. مثلاً عموم اورنا آسیا (تورکستان تگ قازاقستان بولومندان باشقاسی) اوجون یلگیله تگن 39 میگ 300 تونادان (بر توما 62 یوندر) اوقتورنگ 28 یگه قادار 12 میگ 144 توناغنه تویلائی یلگیله ندر. بو مقدار تورکستانگ آیریم بولوملاریغا توبه نده کیچه توشمدر:

اوزبیکستان — 33 میگ توننا اورینغا 10 میگ 784 توننا،
تورکمنستان — 2 میگ 200 توننا اورینغا 660 توننا،
تاجیکستان — 2 میگ 500 توننا اورینغا 166 توننا،
قیرغیزستان یلگیله تگن مقدارنگ یوزده 30 یی، قازاقلیغستان
یوزده 40 یی تویلاغان. («براردا ووستوگا» 1. XI. 32).
یاختا او تومینی حکومتگه تاپشیریش ایشی ایه توبه نده کی
رقملر ایل کورسه یله ندر:

اوزبیکستان بلاندا یلگیله تگن مقدارنگ یوزده 51,9 یی،
تورکمنستان « یوزده 44,5 یی،
قیرغیزستان « یوزده 47,2 یی،
تاجیکستان « یوزده 39 یی،
قازاقلیغستان « یوزده 47,4 یی تاپشیرمدر.
حالیوک حکومت بلاتی بویونجا عموم اورنا آسیا اوقتور
آیی ایچنده بلاسک یوزده 75 یی تاپشیرمالی ایدی. فقط بو مقدار
اورونغا کیلمهی قالغان. تیجده بولک ویکله یاختا بلانغا قارینو
حرکت کورسه تیب یوزگن «صغی دوشمانلار» ایل «تاجیقین ملت»
جیلر آگه تله رینی، آختاریب، توننا باشلاقلار.

تورکستاندا قانجا قومونوست بار؟ «بانی تورکستان» تگ 35 یی
سالدا قازاقستاندا 91 میگ 736 قومونوست بولوب، اونلارندان
51 میگ 143 تگ فرقه نامزدی بولغانلارینی یازمشدق. ایدی
تورکستاننگ باشقا بولوملاردا قانجا قومونوست بار ایگه لیکینی کورسه نه بلیک.
1932 نجی ییل برنجی ایونغا قادار تویلاغان رسمی معلومانه
کوره، ساویت اورنا آسیاندا عموماً 127 میگ قادار قومونوست
بار ایمیش. اونلارنگ 68 میگ 134 ی فرقه نامزدی، قالغان
بارمیدان آزی فرقهغا حقیقی اعضا.

«براردا ووستوگا» تگ (28, X. 32) یازدیغه کوره فرقه
اعضالاری ایچنده آیتسا نامزدلار آراسندا «قازا نایمایدیغان»
سوا سزله ر کوبه ر. فرقه نامزدلارندان 27 میگ 93 ی یعنی یوزده
22,3 ی سوا سز مین. قازا قالیق فرقه جیلاری آراسندا سوا سز لار
یوزده 45 ی تشکیل ایتهر ایمشله ر. تورکستانگ اگ ترقی ایش
جمهوریتی سالانغان اوزبیکستان تگ 14 رایون فرقه اویوشمه لهر نده
سوا سز لار یوزده 40 دن 60 قادارینی، اوج رایوندا یوزده 60
دن 80 قادارینی تشکیل ایتهر ایگه ندر.

ایتکلتمه ده قانجا قومونوست بار؟

ایتکلیر قومونوست فرقه سینک ییل سوگدا تازاندیغی ایتدا
تیشک معلوماتیغا کوره، ایتکلتمه ده قومونوست فرقه سی سفنده
یش میگ یش یوزگه اعضا بارمیش. قومونوستلار اگ کوب بولغان
1931 نجی ییلی فرقه ده 6263 اعضا بار ایگن.
بو رقملا رغا تیشلی بها بره یلمه ک اوجون ایکی نهره ک
آریجا نظر سالیش کیره ک: برنجیده ن — نیجه ییللارندان باری جو-
زولوب کیله باققان ایتسیرک طبیعی اولاراق ایتکلیر ایتجیلهری
آراسندا ناراضیلیق توغدورموشدر. ایتکلتمه ده ن — آوروپانک دیهرک
هیج بر مملکتی تورو سیاسی حرکتله ر اوجون ایتکلتمه قادار
آیق یول برمه س.